

2

**ALEXANDRU BARNEA
& POLLY LOHMANN**

**Ein Monument am Rande
des Imperiums**

Architektur und Bildprogramm
des Tropaeum Traiani

**Un monument la marginea
Imperiului Roman**

Arhitectura și imaginile sculptate
de pe monumentul Tropaeum Traiani

**A Monument at the Edge
of the Roman Empire**

Architecture and Images
of the Tropaeum Traiani

Abb. 1: Das Tropaeum Traiani heute (Rekonstruktion von 1977 in Adamklissi, Foto: Polly Lohmann).

Fig. 1: Monumentul Tropaeum Traiani astăzi (așa cum a fost reconstruit pe locul original în 1977; foto: Polly Lohmann).

Fig. 1: The Tropaeum Traiani today (as reconstructed on site in 1977; photo: Polly Lohmann).

Der vorliegende Beitrag wurde von Alexandru Barnea begonnen, konnte jedoch aufgrund seines plötzlichen Todes nicht mehr zu Ende geführt werden. Größere Textteile mussten deshalb von Polly Lohmann ergänzt werden, ohne dass Alexandru Barnea die Möglichkeit hatte, seine Zustimmung zu geben.

Prezentul articol a fost început de Alexandru Barnea, dar, având în vedere circumstanțele triste ale morții sale subite, a fost completat de Polly Lohmann. Prin urmare, au fost adăugate părți ale textului fără acordul lui Alexandru Barnea.

Alexandru Barnea started writing this contribution but was unable to complete it due to his sudden death. Therefore, it was necessary for Polly Lohmann to complete large parts of the text without Alexandru Barnea's explicit consent.

Forschungsgeschichte und -fragen

Das Tropaeum Traiani (Abb. 1) ist der wichtigste Überrest eines Ensembles von drei römischen Denkmälern in Adamklissi, die auf die kriegerischen Auseinandersetzungen zwischen Römern und Dakern zurückgehen. Wie die Trajanssäule in Rom zeigt es Szenen dieser Kampfhandlungen, teilweise in grausamen Details (Abb. 2). Obwohl schon in Reiseberichten aus dem früheren 19. Jahrhundert erwähnt [10; 17], wurde das Tropaeum erstmals systematisch zwischen 1882 und 1890 von Grigore G. Tocilescu (1850–1909) erforscht, dem ersten rumänischen Archäologen von europäischem Rang. Die antike Anlage umfasst auch einen Grabhügel (*tumulus*), in dem sich das Grab eines nicht identifizierten Militärbefehlshabers befindet, sowie einen Gefallenentalter mit den Namen von 3.000 oder 4.000 römischen Soldaten, der ein in dieser Form für die Antike singuläres Denkmal darstellt. Möglicherweise handelt es sich bei den namentlich Genannten um die Gefallenen der Kämpfe, die 102 n. Chr. unter Trajan wohl in der Region stattfanden [3; u. a.]. Die zeitliche Einordnung von *tumulus* und Altar ist jedoch umstritten – auch eine Datierung in die Zeit der Feldzüge Domitians (86–89 n. Chr.) ist nicht mit Sicherheit auszuschließen [14; u. a.].

Zumindest das Tropaeum selbst war aber wohl das Ergebnis der trajanischen Dakerkriege. Um das Opfer der Soldaten zu würdigen, weihte Kaiser Trajan es dem rächenden Kriegsgott *Mars Ultor*, wie aus der Analyse der Fragmente der

DE

Istoricul cercetării și întrebările de cercetare

Monumentul triumfal de la Adamclisi (fig. 1) este cel mai important vestigiu aparținând unui complex de trei monumente romane, care amintește de conflictele militare dintre romani și daci. Ca și Columna lui Traian din Roma, prezintă scene din aceste bătălii, unele redând chiar cruzimea confruntărilor (fig. 2). Deși apărea menționat în jurnalele de călătorie din secolul al XIX-lea [10; 17], Tropaeum-ul a fost cercetat prima dată între 1882 și 1890 de către Grigore G. Tocilescu (1850–1909), primul arheolog român de talie europeană. Complexul mai cuprinde un *tumulus*, ce adăpostește mormântul unui comandant militar rămas anonim și un altar funerar cu numele a 3.000 sau 4.000 de soldați romani, un monument unic în antichitatea romană. Numele lor ar putea fi ale soldaților care au murit în timpul luptelor duse de Traian în această regiune în 102 d. Hr. [3; et al.]. Datarea altarului și a tumulului constituie totuși subiect de dezbatere – cele două structuri putând să dateze la fel de bine din timpul operațiunilor militare ale împăratului Domitian dintre 86 și 89 d. Hr. [14; et al.].

Tropaeum-ul a fost, însă, ridicat după războaiele lui Traian. Pentru a celebra jertfa soldaților, monumentul a fost dedicat de către împărat zeului *Mars Ultor*, Marte Răzbunătorul, așa cum rezultă și din lectura fragmentelor inscripției dedicatorii descoperite în timpul cercetărilor arheologice efectuate de Grigore G. Tocilescu. Erau astfel comemorate victoria împăratului

RO

Research History and Questions

The Tropaeum Traiani (fig. 1) is the most important vestige of an ensemble of three Roman monuments in Adamclisi which goes back to the military conflicts between Romans and Dacians. Like Trajan's Column in Rome, it depicts scenes from these battles, partly in gruesome detail (fig. 2). Although already mentioned in travel reports of the earlier 19th century [10; 17], the Tropaeum was first systematically researched between 1882 and 1890 by Grigore G. Tocilescu (1850–1909), the first European-class Romanian archaeologist. The ancient memorial complex also includes a *tumulus* which houses the tomb of an unidentified military commander, and a funerary altar with the names of 3,000 to 4,000 Roman soldiers, which is a unique monument in Roman antiquity. The names may reflect the identities of soldiers who died during the Trajanic fights in this region in 102 CE [3; et al.]. The dating of the altar and *tumulus*, however, is the subject of debate; the two structures could just as well date back to the military operations of the emperor Domitian between 86 and 89 CE [14; et al.].

At least it seems clear that the Tropaeum was the result of the Trajanic wars. As discovered through the fragments of the dedicatory inscription discovered during the archaeological researches conducted by Grigore G. Tocilescu, emperor Trajan dedicated this monument to the avenging Mars, *Mars Ultor*, to honour the sacrifice of his soldiers. In addition to commemorating

EN

Weihinschrift hervorgeht, die bei den ersten archäologischen Untersuchungen von Grigore G. Tocilescu entdeckt wurden. Das Monument erinnert somit an den Sieg Trajans und die römischen Soldaten, die bei den Kämpfen in der Region ums Leben kamen. Vielleicht, so vermutete Teohari Antonescu, war Adamklissi der Ort der letzten Schlacht, an dem deshalb das Tropaeum errichtet wurde (zu dieser Kontroverse s. den Beitrag von C. Witschel, Kap. 1).

Die militärische Konfrontation war wohl das Ergebnis eines Ablenkungsmanövers, das der Dakerkönig Decebalus am Ende des Ersten Dakischen Krieges (101–102 n. Chr.) mit Hilfe seiner Verbündeten östlich der Karpaten organisiert hatte. Ziel war es, die römischen Truppen zu überraschen und ihre Stellungen südlich der unteren Donau, in *Moesia Inferior*, anzugreifen. Am Ende des Krieges gelang es Trajan und seinen Truppen, die Eindringlinge in der Dobrukscha abzuwehren. In Erinnerung an diesen Sieg gründete Trajan zwei Städte – *Nicopolis ad Istrum* (»die Stadt des Sieges an der Donau«, heute das Dorf Nikiup, Bulgarien) und *Marcianopolis* (benannt nach Trajans Schwester, Marciana, heute die Stadt Devnya, Bulgarien) – und ließ das Siegesdenkmal von Adamklissi errichten, das 108/109 n. Chr. eingeweiht wurde. Die römische Stadt, die in unmittelbarer Nähe des Monuments, wohl mit dem Rang eines *municipium*, gegründet oder neugegründet wurde, verdankt ihren Namen dem benachbarten Denkmal: *Tropaeum Traiani / Traianum Tropaeum*

(s. zur Siedlung den Beitrag von A. Panaite und G. Talmațchi, Kap. 7).

DE

și sacrificiul soldaților romani pieriți în luptele din regiune. Adamclisi va fi fost probabil, așa cum sugerează Teohari Antonescu, locul ultimei bătălii și motivul pentru care Tropaeum-ul este construit aici (pentru această discuție vezi cap. 1, C. Witschel).

Este posibil ca înfruntarea militară să fi fost rezultatul diversiunii organizate de Decebal la sfârșitul primului război dacic din 101–102 d. Hr. cu ajutorul aliaților săi de la est de Munții Carpați. Scopul acesteia era acela de a-i lua prin surprindere pe romani și de a le ataca pozițiile deținute la sudul Dunării de Jos. Concentrați după primul război în extremitatea nord-vestică a provinciei *Moesia Inferior*, Traian și trupele sale au reușit în cele din urmă să-i respingă pe invadatori în zona Dobrogei. În amintirea celor căzuți în lupte, Traian va fonda două orașe – *Nicopolis ad Istrum* (»orașul victoriei dinspre Dunăre«, azi satul Nikiup, Bulgaria) și *Marcianopolis* (numit astfel după numele surorii lui Traian, Marciana, azi orașul Devnya, Bulgaria) și va construi monumentul triumfal de la Adamclisi, inaugurat în 108/109 d. Hr. Orașul roman fondat, sau refondat, în imediata apropiere a monumentului, probabil cu rang de *municipium* își va lua numele de la monument, *Tropaeum Traiani / Traianum Tropaeum* (pentru orașul roman vezi cap. 7, A. Panaite și G. Talmațchi).

Dacă »campania moesică«, care a motivat construirea monumentului Tropaeum Traiani în acest loc, a avut loc cu adevărat, nu poate fi dovedit

din punct de vedere istoric. Câteva scene de pe Columna lui Traian de la

RO

the sacrifice of the Roman soldiers who lost their lives during the fierce battles in the region, it underscored the emperor's victory. As theorised by Teohari Antonescu, Adamclisi was most likely the site of the last battle, which could explain why the Tropaeum was erected there (on this discussion see the article by C. Witschel, chap. 1).

The military confrontation at the end of the First Dacian War (101–102 CE) appears to have been the result of the diversion Decebalus organised with the help of his allies from east of the Carpathian Mountains. Its purpose was to surprise the Romans and attack their military bases located south of the Lower Danube. Trajan and his troops finally managed to fend off the invaders at Dobruja by concentrating their efforts in the northwestern part of *Moesia Inferior* at the end of the war. In commemoration of the fallen, Trajan founded two cities: *Nicopolis ad Istrum* (»the city of victory at the Danube«, today the village of Nikiup, Bulgaria) and *Marcianopolis* (named after Trajan's sister, Marciana, today the city of Devnya, Bulgaria). He then built the triumphal monument at Adamclisi, which was inaugurated in 108/109 CE. The Roman town founded, or re-founded, not far away from the monument was named *Tropaeum Traiani / Traianum Tropaeum* after the monument and most likely held the rank of a *municipium* (on the settlement, see the article by A. Panaite and G. Talmațchi, chap. 7).

Whether such a »Moesian campaign« motivating the construction of the Tropaeum Traiani in this place really happened cannot be historically proven or

EN

Abb. 2: Metope XIX des Tropaeum Traiani: Ein Römer ersticht einen dakischen Gegner mit dem Schwert, unten rechts ein wohl schon toter, zweiter Daker (Foto: Polly Lohmann).

Fig. 2: Metopa XIX monumentului Tropaeum Traiani: Un soldat roman înjunghie un inamic dac cu spada, în colțul din dreapta jos se află un dac mort (foto: Polly Lohmann).

Fig. 2: Metope XIX of the Tropaeum Traiani: A Roman soldier stabs a Dacian enemy with his sword, in the lower right hand corner lies one dead Dacian (photo: Polly Lohmann).

Abb. 3: Szene XXXII der Trajanssäule in Rom: Kämpfe zwischen Römern und Dakern, möglicherweise in *Moesia Inferior* (https://it.wikipedia.org/wiki/Rilievi_della_colonna_Traiana).

Fig. 3: Scena XXXII de pe Columna lui Traian din Roma: O luptă între romani și daci, poate pe teritoriul provinciei *Moesia Inferior* (https://it.wikipedia.org/wiki/Rilievi_della_colonna_Traiana).

Fig. 1: Scene XXXII of Trajan's Column in Rome: A battle between Romans and Dacians, maybe on the territory of *Moesia Inferior* (https://it.wikipedia.org/wiki/Rilievi_della_colonna_Traiana).

Ob es eine solche moesische Kampagne wirklich gab, auf die der Bau des Tropaeums – bzw. die Wahl seines Standorts – zurückgeht, kann nicht geklärt werden. Mehrere Szenen der Trajanssäule (XXXI–XLIV) scheinen Kämpfe in Niedermoesien zu veranschaulichen: Sie zeigen Daker, die einen Fluss (die Donau?) überqueren und ein römisches Militärlager auf der anderen Seite angreifen (Abb. 3); literarisch belegt sind diese Vorfälle jedoch nicht. Es ist trotzdem auf dieser Grundlage postuliert worden, dass aus historischer und künstlerischer Sicht die Trajanssäule in Rom und das Tropaeum Traiani in Adamklissi zwei einander komplementäre Monumente bilden. Wie sehr sich ihr Bildprogramm dennoch unterscheidet, wird im Folgenden zu sehen sein.

Zur Konzeption des Monuments

Bogenmonumente, Reiterstatuen und Statuengruppen gehörten zu den typischen Formen römischer Siegesmonumente, ebenso wie seit republikanischer Zeit Türme, Pfeiler und Säulen mit Beutestücken errichtet wurden [12]. Es gab aber auch alternative Bauformen wie das Tropaeum des Pompeius auf dem Col de Panissars (ca. 70 v. Chr.) oder das Tropaeum Alpium bei La Turbie (7/6 v. Chr.), das in seiner Form häufig als Vorbild des Tropaeum Traiani gesehen wird. Diese Denkmäler erinnerten fernab der Hauptstadt Rom, in den Provinzen, an deren Eroberung. Als gebaute Umsetzungen temporärer *tropaea* – d. h. am Ort einer erfolgreichen

DE

Roma (XXXI–XLIV) par să reprezinte bătălii în *Moesia Inferior*: Îi arată pe dacii care traversează un râu (Dunărea?) și atacă un lagăr militar roman de cealaltă parte (fig. 3). Cu toate acestea, nu există dovezi scrise pentru a le susține. Chiar și așa, savanții au susținut pe această bază ipotetică că Tropaeum Traiani și Columna lui Traian ar putea fi văzute ca monumente complementare. Cât de mult se diferențiază unul de celălalt prin programul lor decorativ, vom vedea în acest capitol.

Concepția monumentului

Arcurile de triumf, statuile ecvestre și grupurile sculpturale aparțin tipurilor standard de monumente romane ale victoriei, la fel ca și turnurile sau coloanele ridicate din epoca republicană [12]. Există, de asemenea, și forme arhitecturale alternative, cum ar fi Trofeul lui Pompei de la Col de Panissars (cca 70 î. Hr.) sau Tropaeum Alpium de la La Turbie (7/6 î. Hr.), care este adesea văzut ca model arhitectural pentru Tropaeum Traiani. Departate de capitala Roma, aceste monumente comemorau cuceririle romane. Construite cu caracter permanent, spre deosebire de trofeele temporare – ridicate pe locul bătăliilor victorioase – ele transmiteau fără echivoc puterea Romei.

Chiar din momentul ridicării lor, Tropaeum Traiani și Columna, ca parte a Forumului lui Traian, nu puteau fi comparate, cele două monumente diferințându-se semnificativ unul de celălalt, în ceea ce privește arhitectura

RO

disproven. Several scenes on Trajan's Column in Rome (XXXI–XLIV) seem to show battles in Lower Moesia. They show Dacians crossing a river (most likely the Danube) and attacking a Roman military camp on the other side (fig. 3). There is, however, no literary evidence of these incidents. Nonetheless, scholars have argued on this hypothetical basis that the Tropaeum Traiani and Trajan's Column could be seen as complementary monuments. The next section will demonstrate how much these two monuments differ from each other in their pictorial program.

On the Concept of the Monument

In addition to the towers, pillars, and columns that were erected starting in the Republican age, standard types of Roman victory monuments include triumphal arches, equestrian statues, and statue groups [12]. Alternative architectural forms for these kinds of monuments include the Trophy of Pompey at the Col de Panissars (ca. 70 BCE) or the Tropaeum Alpium at La Turbie (7/6 BCE), which is often seen as the architectural model for the Tropaeum Traiani. Far away from the capital of Rome, these monuments commemorated the Roman conquests. As permanent realisations of temporary *tropaea* (trophies erected on the site of victorious battles), they unequivocally communicated the power of Rome.

Both the Tropaeum Traiani and Trajan's Column as part of Trajan's Forum were architectonically incomparable at the time, however they also differed

EN

Schlacht aufgestellte Trophäen – kommunizierten sie vor Ort unmissverständlich die Macht Roms.

Sowohl das Tropaeum Traiani wie auch die Trajanssäule als Teil des Trajansforums waren architektonisch zu ihrer Zeit ohnegleichen. Doch auch voneinander unterscheiden sich die beiden trajanischen Monumente nicht nur in ihrer Architektur, sondern v.a. in ihrer Erzählstrategie signifikant: Wo die Trajanssäule beide Dakerkriege in einem fortlaufenden Fries darstellt, zeigt das Tropaeum Traiani in einzelnen fensterartigen Bildfeldern (Metopen) voneinander getrennte Szenen. Diese stereotypischen Darstellungen von Kampfpaaren Römer gegen ›Barbaren‹, Reihungen römischer Infanteristen oder dakischer Familien sind so unspezifisch, dass man konkrete Kampfhandlungen und Orte nur schwer zu erkennen vermag, zumal jegliche Landschaftsangaben fehlen. Wo die Säule räumlich gestaffelte Figuren, Berge und Wasser, Militärlager und Städte zeigt, sind die Figuren des Tropaeums parataktisch vor einen leeren Hintergrund gesetzt (vgl. Abb. 2 und 3); eine Vielzahl differenzierter Handlungen für das stadtrömische Publikum steht einem weit kleineren Repertoire an Motiven in der Provinz gegenüber. Stil und Motive des Monuments in der Hauptstadt lassen sich deshalb schwer mit den reduzierten Bildern seines Pendant am östlichen Rand des Römischen Imperiums vergleichen.

Dennoch sollte das Tropaeum nicht als hässliches Geschwisterchen der Trajanssäule gesehen werden: Wie Luca Bianchi betont hat, muss man zwischen

DE

și strategia lor narativă. În vreme ce Columna lui Traian prezintă cele două războaie dacice pe o friză continuă, Tropaeum Traiani cuprinde un registru decorativ principal, format din metope separate, asemănătoare unor ferestre. Aceste ilustrații stereotipe ale luptelor dintre romani și ›barbari‹, rândurile de soldați romani de infanterie în marș sau cele câteva familii de daci fac aproape imposibilă recunoașterea unor operațiuni militare specifice sau locul de desfășurare al acestora, nu în ultimul rând pentru că imaginile nu conțin indicii de peisaj. În timp ce Columna lui Traian prezintă figuri umane, orașe și tabere, râuri și stânci, pe diverse niveluri spațiale, personajele de pe metopele Tropaeum-ului sunt practic plasate pe un fundal gol. Varietatea acțiunilor prezentate publicului din Roma este contrastată de un repertoriu redus prezentat la marginea cea mai de răsărit a Imperiului Roman.

Chiar și așa, Tropaeum nu ar trebui confundat cu fratele mai mic și urât al Columnei lui Traian; planificarea și execuția sa, așa cum a subliniat Luca Bianchi, pot fi puse în evidență [2, p. 42]. Autorul consideră că specialiști din capitala romană, oameni care cunoșteau foarte bine narațiunile imperiale, și nu cineva din provincie, sunt responsabili pentru compoziția seriei picturale. Stilul metopelor, care au fost adesea caracterizate ca rezultatul unei arte provinciale de proastă calitate, s-ar fi putut de fapt datora unei decizii conștiente: în ceea ce privește publicul țintă, o comunicare vizuală clară și simplă era mai potrivită decât o decorație cu detalii

RO

greatly from each other in their architecture and narrative strategy. Whereas Trajan's Column represented the First and Second Dacian War on a continuous frieze, the Tropaeum Traiani showed a strip of individual pictorial scenes in the separated, window-like metopes. These stereotypical illustrations of combats between Romans and ›barbarians‹, rows of marching Roman infantry soldiers or Dacian families render it almost impossible to recognise specific military operations or locations, especially because the images lack any indications of landscapes. The figures on the metopes of the Tropaeum are paratactically placed against an empty background (cf. fig. 2 and 3). Trajan's Column displays a stark difference by staging human figures, cities, camps, rivers, and rocks on various spatial levels. The variety of scenes presented to the audience in the city of Rome is contrasted by a reduced repertoire displayed at the Eastern edge of the Roman Empire. It is therefore difficult to compare the motifs and style of the monument in Rome's capital with its counterpart in the outlying province.

Nonetheless, the Tropaeum should not be mistaken for the ugly little sibling of Trajan's Column. As Luca Bianchi has emphasised, one must differentiate between design and execution [2, p. 42]. He considers professionals in the Roman capital, not on-site in the province, responsible for the composition of the pictorial series: people who knew imperial narratives very well. The style of the metopes which has often been attributed to poor provincial craftsmanship

EN

Entwurf und Ausführung unterscheiden [2, p. 42]. Die Komposition des Metopenbandes führt er auf Profis zurück, die mit kaiserlichen Bildprogrammen und hauptstädtischen Triumphdenkmälern vertraut waren – die also in der Hauptstadt arbeiteten und dort das Monument planten, und nicht in der Provinz, wo der Bau ausgeführt wurde. Dem Stil der Bilder, der gerne mit mangelnden Qualitäten provinzieller Handwerker begründet wurde, mag vielmehr eine bewusste Entscheidung zu Grunde liegen: die Ausrichtung auf ein Zielpublikum, das eine klare und schlichte bildliche Kommunikation eher verstand als überfrachtete, kleinteilige Bildkomplexe [4, p. 321]. Ebenso könnten die scheinbar redundanten Marschbilder römischer Legionäre vor leerem Hintergrund Teil einer Inszenierungsstrategie gewesen sein, die durch szenische Wechsel einen stärkeren Kontrast des wilden Kampfgetümmels auf anderen Metopen suchte.

Der derzeitige Zustand des Siegesdenkmals von Adamklissi ist das Ergebnis einer baulichen Rekonstruktion an seiner ursprünglichen Stelle, für die leichtgewichtiger Kopien der originalen Bau- und Dekorelemente verwendet wurden. Diese wurden auf einem Metallrahmen über der ursprünglichen Bausubstanz (s. p. 164) montiert und 1977 fertiggestellt (zu den Plänen dieser baulichen Rekonstruktion und dessen politischer Inszenierung unter Nicolae Ceaușescu, s. den Beitrag von A. Panaite und A. Barnea, Kap. 6). Der Gesamthöhe des Denkmals entsprechend, beträgt der Durchmesser des zylindrischen

komplexe [4, p. 321]. Scenele de marș, aparent redundante, din cadrele goale de fundal ar putea fi așadar, parte a unui program mai amplu de prezentare care, prin crearea de contraste, pune un accent special pe scenele vii de luptă.

Forma actuală a monumentului triumfal reprezintă rezultatul reconstrucției pe locul original al monumentului, prin folosirea unor copii mai ușoare ale elementelor constructive și decorative originale, montate pe un schelet metalic așezat deasupra nucleului original (vezi p. 164) și încheiată în 1977 (pentru planificarea reconstrucției și instrumentalizarea ei politică de către Nicolae Ceaușescu, vezi cap. 6, A. Panaite și A. Barnea). Pe un tambur cilindric din piatră și mortar, cu diametrul egal cu înălțimea totală a monumentului și măsurând cca 40 m, la care se ajunge urcând o scară circulară formată din 7 trepte de piatră, au fost montate 54 (din care se mai păstrează astăzi 48) de blocuri de calcar, împodobite cu scene sculptate în relief (metope), încadrate la rândul lor de alte blocuri de piatră, de asemenea decorate în relief, dar cu motive vegetale sau arhitectonice. Deasupra succesiunii de metope și decorând partea superioară a tamburului se află reprezentări ale prizonierilor luați de romani, 23 de reliefuri (merloane) păstrate dintr-un total de 26. Acestea reprezintă, proporțional, toate neamurile care au participat la bătăliile din sudul Dunării de Jos până în Dobrogea. Grație reliefulor sculptate, monumentul triumfal constituie un document remarcabil și unic în lume. Este una din rarele ocazii când istoricul găsește la un

may well have been a conscious decision. With regard to the target audience, clear and simple visual communication seemed more fitting than an overload of complex details [4, p. 321]. The seemingly redundant marching scenes set on empty backgrounds could also be part of a greater presentation strategy which set special focus on the lively fighting scenes by creating visual contrast.

The present form of the triumphal monument is the result of the reconstruction carried out at its original site, for which lighter copies of the original construction and decorative elements were used. These were mounted on a metal frame surrounding the original structure (cf. p. 164) and completed in 1977 (for the planning of the reconstruction, and its political instrumentalisation by Nicolae Ceaușescu, see the article by A. Panaite and A. Barnea, chap. 6). Like the total height of the monument, the diameter of the cylindrical body is approx. 40 m. It consists of stone and mortar and is reached via a staircase consisting of seven stone steps. Of the 54 sculpted limestone blocks (metopes) that had originally decorated the cylinder, 48 are still preserved today. They are framed by blocks with vegetal and architectural motifs.

Above the metopes and decorating the upper part of the cylindrical drum are representations of the prisoners taken by the Romans. These were 26 relief blocks (merlons), of which only 23 have survived. They probably represent all the groups that participated in the battles from the south of the Lower Danube down to Dobruja. Thanks to its

Sockels ca. 40m. Er besteht aus Stein und Mörtel und kann über eine aus sieben Steinstufen bestehende Treppe erreicht werden. Von den einst 54 in seinem mittleren Bereich montierten Kalksteinblöcken (Metopen) sind heute nur noch 48 erhalten; diese figürlichen Szenen werden von Steinblöcken eingeraht, die mit pflanzlichen und architektonischen Motiven dekoriert sind.

Über der Metopenabfolge befinden sich Darstellungen Kriegsgefangener der Römer, die auf Zinnen den oberen Teil des zylindrischen Unterbaus schmücken. Dabei handelte es sich um 26 Relieflöcke, von denen sich insgesamt 23 erhalten haben. Diese stellen vermutlich stellvertretend die Volksgruppen dar, die an den Schlachten südlich der Donau bis in die Dobruđa teilgenommen haben. Aufgrund seiner Reliefs ist das Siegesdenkmal von Adamklissi ein bemerkenswertes, weltweit einzigartiges Dokument, liefert es doch vor Ort detaillierte Darstellungen derjenigen Bevölkerungsgruppen, die im 1. und 2. Jh. n. Chr. ebendort, in Südosteuropa, lebten oder nach Südosteuropa abgewandert waren.

Über dem runden Unterbau des rekonstruierten Monuments erhebt sich ein kegelstumpfförmiges Dach aus steinernen Schuppen, auf dem sich zwei hexagonale Prismen befinden. Das obere, schmalere Prisma trägt die Wehinschrift an *Mars Ultor*. Der vom Kaiser in Auftrag gegebene Inschriftentext kommt der monumentalen, fragmentarisch erhaltenen Inschrift sehr nahe, die um das Jahr 2000 auf dem Trajansforum in Rom entdeckt wurde. Dabei

DE

loc reprezentări detaliat executate ale populațiilor care locuiau în sau care au migrat către sud-estul Europei în secolele I-II d. Hr.

În ceea ce privește reconstrucția *in situ* trebuie menționat că monumentul era protejat de un acoperiș tronconic format din solzi de piatră. Deasupra se găseau două prisme hexagonale suprapuse. Prisma superioară, mai subțire, purta pe două laturi opuse, două inscripții cu text identic, dedicația lui Traian către *Mars Ultor*. Deasupra se găsea trofeul roman propriu-zis, de asemenea din piatră. În ceea ce privește formularea, inscripția de la Adamclisi, comandată de către împărat, este foarte apropiată de inscripția monumentală, fragmentară, descoperită în jurul anului 2000 în Forumul lui Traian de la Roma. Era o dedicație a aceluiași împărat, la nominativ, ca și la Adamclisi, pentru o divinitate rămasă necunoscută (fragment pierdut) a Pantheonului roman.

Deasupra inscripției, o friză cu armament sculptat – un element tipic al monumentelor romane ale victoriei – conducea spre platforma pe care era poziționat trofeul de aproape 14 m înălțime, din piatră, ca și restul monumentului. Pe platforma de la picioarele trofeului erau așezate statui ale unor daci capturați.

Imagini ale ›barbarilor‹

Reprezentarea inamicilor învinși și a armelor capturate era parte integrantă a decorației monumentelor victoriei romane, captivii înlănțuiți – ca și

RO

carved reliefs, the triumphal monument stands as a remarkable and unique document of the Roman world. It is a rare occasion when a historian finds detailed representations on site of the populations that lived in or migrated to this very region, i.e. South-Eastern Europe in the 1st and 2nd century CE.

The cylindrical body of the reconstructed monument is covered by a conical roof made of stone scales and two superimposed hexagonal prisms. The upper, thinner prism bears the inscription with Trajan's dedication to *Mars Ultor*. The inscription commissioned by the emperor for Adamclisi bears a close resemblance to the fragmented monumental inscription discovered in 2000 in Trajan's Forum in Rome. It was a dedication from the same emperor (in the nominative case, as in Adamclisi) to an unknown deity (unknown because the fragment is lost) of the Roman pantheon. Above the inscription is a frieze of sculpted weaponry (a typical element of Roman victory monuments), which leads to the platform on which the trophy itself was positioned. The trophy proper is almost 14 m tall and made of stone, like the rest of the monument. At its feet, statues of captured Dacians were installed on the platform.

Images of ›Barbarians‹

The depiction of defeated enemies and captured weaponry was an integral part of the imagery of Roman victory monuments. Chained captives such as

EN

handelte es sich ebenfalls um eine Weihung Trajans – im Nominativ, wie in Adamklissi – an eine unbekannte Gottheit des römischen Pantheons (das entsprechende Fragment ist verloren). Oberhalb der Inschrift schloss sich ein Fries mit der Darstellung erbeuteter Waffen an – ein typisches Element auf römischen Siegesdenkmälern –, und auf der darüberliegenden Plattform befand sich das ebenfalls aus Stein gefertigte, fast 14 m hohe Tropaeum selbst, zu dessen Füßen gefangene Daker in Form von Statuen dargestellt waren.

›Barbarenbilder

Die Darstellung besiegter Gegner und erbeuteter Waffen war integraler Bestandteil des Bildprogramms römischer Siegesmonumente, wobei u. a. das Motiv des gefesselten Gefangenen – wie auch auf Münzen gefesselte personifizierte Provinzen – zum üblichen Repertoire gehörten. In der ausgedehnten Darstellung von Kampfhandlungen unterscheiden sich Trajanssäule und Tropaeum Traiani jedoch von anderen Siegesdenkmälern. Das betrifft insbesondere die chronologische Schilderung und detaillierte Bebilderung des Kampfgeschehens auf der Säule, die mit einer differenzierten Darstellung auch verschiedener Personengruppen – sowohl des römischen Militärs und seiner Verbündeten als auch ihrer Gegner – einhergehen. In Analogie dazu hat die Forschung versucht, auch am Tropaeum auf dakischer Seite verschiedene Ethnien zu identifizieren.

DE

personificările provinciilor cucerite pe monede – aparținând repertoriului obișnuit. Însă, cu descrierea extinsă a scenelor de luptă, Columna lui Traian și Tropaeum Traiani diferă de alte monumente ale victoriei. Acest lucru privește în special structura cronologică și reprezentările detaliate de luptă de pe Columnă, inclusiv grupurile diferite de protagoniști romani și non-romani. Ca urmare, savanții au încercat, în paralel, să identifice grupuri etnice individuale între daci și aliații lor.

Deja Grigore G. Tocilescu și colaboratorii săi, Otto Benndorf și Georg Niemann, se refereau, în prima publicație monografică dedicată monumentului și apărută în germană și română (două volume separate), la Viena, în 1895 [15], la trei grupe diferite de populații. Arheologul german Adolf Furtwängler a adus, de asemenea, argumente în favoarea a trei, și câțiva ani mai târziu patru, grupuri etnice înfățișate: daci / geți, traci, moesi și bastarni [8, p. 68; 9, pag. 495–497]. Bastarnii – un trib germanic – au fost un element cheie al ipotezei lui Furtwängler, care s-a bazat în principal pe relatarea lui Cassius Dio despre luptele lui Marcus Licinius Crassus împotriva geților și bastarnilor în 29 î.Hr. (51,23–27). Aceste bătălii au dus la înființarea provinciei *Moesia* în timpul împăratului Augustus. Ca urmare, Furtwängler a atribuit Tropaeum-ul perioadei lui Augustus. Identificarea bastarnilor propusă de el a fost susținută, printre alții, de Teohari Antonescu, care i-a succedat lui Tocilescu în interpretarea monumentului [1, p. 162], el și Furtwängler îmbunătățind în

RO

the chained personifications of conquered provinces on coins belong to the usual repertoire. With the extended pictorial description of battle scenes, however, Trajan's Column and the Tropaeum Traiani differ from other Roman victory monuments. This especially regards the chronological structure and detailed combat depictions on the column, including the differentiated groups of Roman protagonists, their non-Roman allies, and the barbaric antagonists. Scholars have, therefore tried to analogously identify individual ethnic groups among the Dacians and their allies.

In the first monograph dedicated to the monument, Grigore G. Tocilescu and his collaborators, Otto Benndorf and Georg Niemann had already referred to three different groups of peoples in 1895. It was published in Vienna in two separate volumes, in both German and Romanian [15]. The German archaeologist Adolf Furtwängler recognised three and some years later four depicted ethnic groups: namely the Dacians / Getae, Thracians, Mysians and Bastarnae [8, p. 68; 9, p. 495–497]. The Bastarnae, a Germanic tribe, were a key element of Furtwängler's hypothesis which was based mainly on Cassius Dio's account of the battles of Marcus Licinius Crassus against the Getae and Bastarnae in 29 BCE (51,23–27). These battles had led to the establishment of the province *Moesia* under emperor Augustus. Furtwängler, therefore, attributed the Tropaeum to the Augustan period. Among others, his identification of Germanic people was supported by Teohari

EN

Bereits Grigore G. Tocilescu und seine Wiener Mitarbeiter, Otto Bendorff und Georg Niemann, verwiesen in der ersten dem Denkmal gewidmeten monografischen Publikation 1895 auf drei verschiedene Bevölkerungsgruppen. Ihre Studie wurde in zwei separaten Bänden – auf Deutsch und Rumänisch – veröffentlicht [15]. Der deutsche Archäologe Adolf Furtwängler meinte ebenfalls drei, einige Jahre später sogar vier ethnische Gruppen am Tropaeum zu erkennen: Daker / Geten, Thraker, Myser und Bastarner [8, p. 68; 9, p. 495–497]. Die Bastarner – ein germanischer Volksstamm – waren für Furtwänglers Interpretation zentral, denn er stützte sich maßgeblich auf die Beschreibungen Cassius Dios (51, 23–27) von dem Sieg des Marcus Licinius Crassus gegen die Geten und Bastarner 29 v. Chr.; diese Kämpfe hatten zu der ersten Einrichtung der Provinz *Moesia* unter Kaiser Augustus geführt. Furtwängler datierte dementsprechend das Tropaeum in augusteische Zeit. Die Identifizierung von Germanen teilte u. a. Teohari Antonescu, der Tocilescus archäologische Arbeiten am Tropaeum fortführte [1, p. 162]. Furtwängler war es auch, der basierend auf Tocilescu und Niemanns Entwurf einen überzeugenden Rekonstruktionsvorschlag für die Architektur des Tropaeum Traiani vorlegte (Abb. 4–5). Seine frühe Datierung des Monuments fand dagegen in der späteren Forschungsgeschichte keine Unterstützung, war aber für die zeitgenössische deutsche Forschung von großer

DE

Bedeutung, entfachte sie doch das Interesse an diesen vermeintlich frühesten

mod convingător reconstrucția grafică a arhitecturii monumentului sugerată de Tocilescu și Niemann (fig. 4–5). În schimb, datarea propusă de el pentru monument nu a fost acceptată și de alții. Dezbaterea aceasta a stârnit însă interesul savanților germani din acea vreme și a oferit un motiv pentru realizarea mulajelor metopelor pentru Universitatea Heidelberg (vezi cap. 4, P. Lohmann). Alte ipoteze au inclus identificarea sarmaților yazigi și roxolani pe Tropaeum [1, p. 171].

În a doua jumătate a secolului al XX-lea, în studiul său dedicat monumentului și publicat în limbile română (1961) [5] și germană (1965) [6], Florea Bobu Florescu, operând în special cu criteriile etnografice, îi identifica pe daci, ca fiind singurii prizonieri ce apar pe Tropaeum. Pe baza coafurii și îmbrăcămintei celor reprezentați, Florescu identifică șapte combinații de diferite părți ale portului și aranjării părului. Acestea, potrivit lui, nu duc la o diferențiere etnică, ci la distingerea de grupuri funcționale: războinici, refugiați și captivi [6, p. 589f.].

În volumul al doilea al seriei monografice ›Tropaeum Traianic‹ sunt prezentate rezultatele cercetărilor arheologice întreprinse în zona complexului celor trei monumente de pe dealul de la Adamclisi, în vederea lucrărilor de reconstrucție a monumentului triumfal. În acest context, Mihai Sâmpetru revine și asupra problematicei reprezentărilor ce conțin prizonieri [11]. Bazându-se pe concluziile aparținând lui Tocilescu,

RO

Bendorff și Niemann, el a identificat trei grupe de populații:

Antonescu who succeeded Tocilescu in the research of the monument [1, p. 162]. It was also Furtwängler, who presented a convincing proposal for the architectural reconstruction of the Tropaeum Traiani by enhancing Tocilescu's and Niemann's design (fig. 4–5). His early dating of the Tropaeum, on the contrary, found no support in later research. It did, however, spark the interest of contemporary German scholars and offered grounds for the production of the plaster casts of the metopes for the University of Heidelberg (see the article by P. Lohmann, chap. 4). Further hypotheses included the identification of Jazyges and Roxolani, peoples belonging to the Sarmatians, on the Tropaeum [1, p. 171].

In the second half of the 20th century, Florea Bobu Florescu presented a comprehensive study of the whole monument. The reconstruction he suggested largely followed Furtwängler's concept: claiming, however, the Dacians as the only non-Roman ethnic group represented on the Tropaeum. The respective chapter of his study on the monument that he published in Romanian (Bucharest 1961) [5] and German (Bucharest – Bonn 1965) [6], operated in particular on ethnographic criteria. Basing his analysis on the presented costumes, including hairstyle, headwear, and clothing; Florescu counted seven combinations of costume components. According to his findings, these combinations do not yield ethnic differentiation but rather

EN

functional groups: warriors, refugees, and captives.

Germanendarstellungen und lieferte damit auch ein Argument für die Anschaffung der Gipsabgüsse der Metopen durch die Universität Heidelberg (s. den Beitrag von P. Lohmann, Kap. 4). Weitere Hypothesen betrafen die Darstellung von Sarmaten – zu denen die Jazygen und Roxolanen gehörten – am Tropaeum [1, p. 171].

In der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts legte Florea Bobu Florescu eine umfassende Untersuchung des Tropaeum Traiani vor; seine Rekonstruktion folgte im Wesentlichen der Vorlage Adolf Furtwänglers. Allerdings identifizierte er auf dem Monument ausschließlich Daker. Das entsprechende Kapitel seiner Studie, die auf Rumänisch (Bukarest 1961) [5] und Deutsch (Bonn 1965) [6] veröffentlicht wurde, basiert hauptsächlich auf ethnografischen Kriterien. Aus den unterschiedlichen Elementen der Tracht – Haartracht / Kopfbedeckung und Kleidung – bestimmte Florescu insgesamt sieben verschiedene Kombinationsmöglichkeiten. Die verschiedenen Kombinationen ließen sich seiner Auffassung nach allerdings keinen ethnischen, sondern vielmehr funktionalen Gruppen zuweisen: Krieger, Fliehenden und Gefangenen [6, p. 589f.].

Im zweiten Band der monografischen Reihe ›Tropaeum Traianic‹ wurden die Ergebnisse der archäologischen Untersuchungen publiziert, die einer Restaurierung des Siegesdenkmals dienen sollten. Darin widmete sich schließlich Mihai Sâmpetru erneut der Frage der Gefangendarstellungen auf den Zinnen [11]. Basierend auf den

- Merloanele II (fig. 6.1) și XXIV (fig. 6.2): luptători cu bonetă și cu cămașă despicață în părți, considerați daci;
- Merloanele I (fig. 6.3) și XVII (fig. 6.4): luptători cu bustul gol și cu un nod la tâmplă, considerați de origine germanică, buri sau suebi, așa cum apar ei descriși de Tacitus în ›Germania‹;
- Merloanele X (fig. 6.5) și XVI (fig. 6.6): captivi cu capul neacoperit, îmbrăcați într-un veșmânt cu mâneci lungi ce ajunge până la gambă, descheiat în față de la piept în jos, considerați a fi un neam de munteni ce locuia în nord.

Totodată, Sâmpetru a fost primul cercetător care, operând aceste identificări, a propus un fel de studiu statistic al prizonierilor figurați pe cele 23 de merloane păstrate, numărând, în ordinea de mai sus, respectiv 12, 6 și 5 prizonieri. Revenind la descrierea lor, Alexandru Barnea consideră că cei din urmă erau părți. Aceasta nu numai datorită îmbrăcămintei și pieptănăturii specifice, ci și implicării acestora în conflict, fapt care rezultă din documentarea contactelor diplomatice dintre Decebal și regele parților, Pacorus.

Pe Columna lui Traian apar doar primele două grupuri identificate de Sâmpetru, mai exact în scenele XXXI–XLIV. În schimb, cel de-al treilea neam nu apare deloc. Pe de altă parte, sarmații apar figurați înaintea bătăliei de la *Nicopolis ad Istrum*, dar nu sunt printre prizonierii figurați la Adamclisi. Acest lucru arată că nu există o corelație perfectă a inamicilor romani descriși pe Tropaeum și

The results of the archaeological research undertaken to restore the triumphal monument were presented in the second volume of the ›Tropaeum Traianic‹ monographic series. Mihai Sâmpetru then returned to the problem of the depictions of prisoners on the battlements [11]. Based on the conclusions of Tocilescu, Benndorf and Niemann, he identified three groups of peoples:

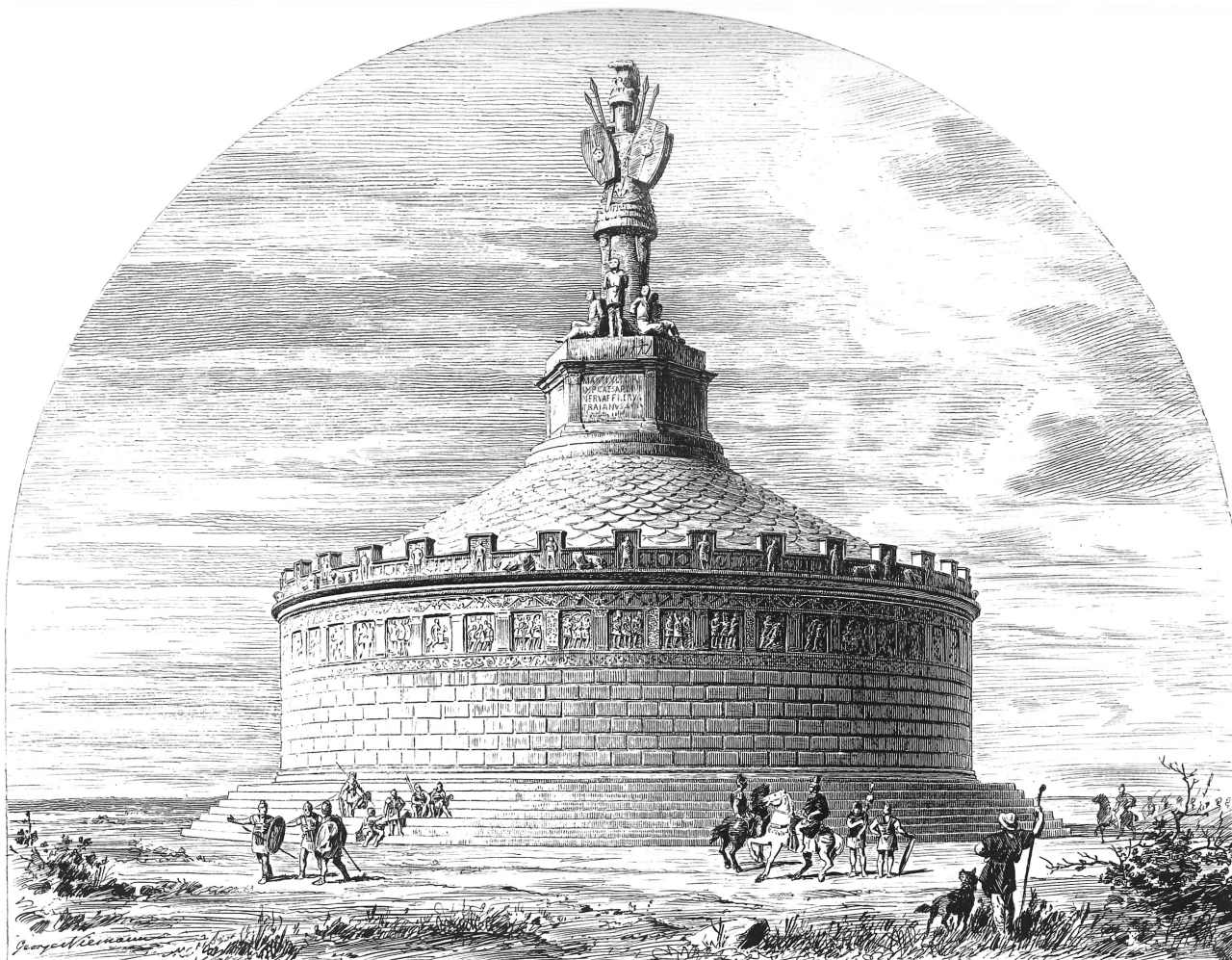
- Merlons II (fig. 6.1) and XXIV (fig. 6.2): fighters with felt hats and side slit shirts, considered to be Dacians.
- Merlons I (fig. 6.3) and XVII (fig. 6.4): bare-chested warriors with their hair tied in a knot at their temples – considered of Germanic origin, Burians or Suevians, as described in Tacitus' ›Germania‹.
- Merlons X (fig. 6.5) and XVI (fig. 6.6): captives with their heads uncovered, wearing long-sleeved garments, which reach below the knee and are untied from the chest downwards – considered to be Muntenian people, living in the north.

At the same time, Sâmpetru was the first researcher who, using these criteria, undertook a kind of statistical study of the prisoners depicted on the 23 surviving merlons. According to the above order, Sâmpetru identified twelve, six, and five prisoners respectively. Returning to their description, Alexandru Barnea's opinion was that the latter were Parthians. This assumption is not only based on their specific clothing and hairstyle but also on the literary sources which prove Parthian

Abb. 4: Rekonstruktionsvorschlag Georg Niemanns und Grigore G. Tocilescu, 1895 ([15], Taf. 1).

Fig. 4: Reconstituirea sugerată de Georg Niemann și Grigore G. Tocilescu, 1895 ([15], pl. 1).

Fig. 4: Suggested reconstruction by Georg Niemann and Grigore G. Tocilescu, 1895 ([15], pl. 1).

Abb. 5: Rekonstruktionsvorschlag Adolf Furtwänglers, 1903 ([9], Taf. 1).

Fig. 5: Reconstituirea sugerată de Adolf Furtwängler, 1903 ([9], pl. 1).

Fig. 5: Suggested reconstruction by Adolf Furtwängler, 1903 ([9], pl. 1).

6.1

6.2

6.3

6.4

6.5

6.6

Abb. 6: Verschiedene ›Barbarentypen‹ auf den Zinnen des Tropaeum (Fotos: Alexandru Barnea).

Fig. 6: Diferite tipuri de ›barbari‹ înfățișate pe merloanele monumentului Tropaeum Traiani (fotografii: Alexandru Barnea).

Fig. 6: Different types of ›barbarians‹ depicted on the merlons of the Tropaeum (photos: Alexandru Barnea).

Schlussfolgerungen von Tocilescu, Benndorf und Niemann identifizierte er drei Gruppen:

- Zinnen II (Abb. 6.1) und XXIV (Abb. 6.2): Kämpfer mit Haube und an den Seiten aufgeschlitzten Hemden, die als Daker betrachtet werden;
- Zinnen I (Abb. 6.3) und XVII (Abb. 6.4): Krieger mit freiem Oberkörper und Haarknoten an der Schläfe, die als Germanen aufgefasst werden, also Buren oder Sueben, wie sie von Tacitus in seinem Werk »Germania« beschrieben wurden;
- Zinnen X (Abb. 6.5) und XVI (Abb. 6.6): Gefangene mit unbedecktem Kopf, die in ein langärmeliges Gewand gekleidet sind, das bis zum Unterschenkel reicht und von der Brust abwärts offen ist. Jene Bevölkerungsgruppe gilt als ein Volk aus Muntenien, das im Norden lebte.

Gleichzeitig war Sâmpetru der erste Forscher, der unter Verwendung dieser Identifikationen eine Art statistischer Untersuchung der Gefangenen auf den 23 erhaltenen Zinnen vornahm. Gemäß der obigen Reihenfolge wurden von Sâmpetru respektive zwölf, sechs und fünf Gefangene identifiziert. Alexandru Barnea ging davon aus, dass Letztere Parther seien. Diese Annahme basiert nicht nur auf der dargestellten Kleidung und spezifischen Frisur der Figuren, sondern lässt sich auch mit der Beteiligung der Parther an dem Konflikt begründen, die sich aus den in literarischen Quellen belegten diplomatischen Kontakten zwischen Decebalus und

DE

pe Columna lui Traian, la fel cum există diferențe generale în ceea ce privește îmbrăcămintea și armamentul.

Întrebarea cea mai importantă: metopele

Pornind de la imaginile figurate pe ele, cele 54 de metope ale monumentului pot fi împărțite în trei grupuri generale: soldați romani (20 de metope), dușmanii lor – familia de daci (cinci), daci capturați sau uciși (patru) – și scene de luptă mixte între cele două grupuri (19). Șase dintre metope nu au supraviețuit sau s-au păstrat doar fragmentar. Cele păstrate, cu excepția uneia singure, transportată la Constantinopol în perioada otomană și păstrată în Muzeul de Arheologie de la Istanbul (XXXII), se află în muzeul din Adamclisi, deschis în 1977, împreună cu Tropaeum-ul reconstruit (fig. 7). Acestea sunt expuse pe două etaje, pentru a putea fi văzute de la nivelul ochiului.

Așa cum am discutat mai sus, în comparație cu Columna lui Traian, identificarea operațiunilor militare individuale și a locului de desfășurare a acestora nu este posibilă pe metopele Tropaeum-ului. În schimb, imaginile lor arată evenimente generale precum marșul purtătorilor romani de stindarde (X, XI, XII, XXIX, XLV) și de corn (XIII, XIV), infanteriști înarmați (XXXII, XXXIII, XXXVI, XLVI, XLVII) și călăreți care poartă cămăși de zale (I, II, III), precum și grupuri de doi bărbați, care aparent discută despre mersul lucrurilor (IX, XXXI, XLVIII, XLIX) (fig. 8). Acestea din urmă au fost

RO

involvement in the conflict: a result of diplomatic contact between Decebalus and the Parthian king, Pacorus. On Trajan's Column, only the first two groups identified by Sâmpetru appear, namely in scenes XXXI–XLIV. In contrast, the third group does not appear at all. Instead, the Sarmatians appear on the Column before the battle of *Nicopolis ad Istrum* but are not represented among the prisoners from the monument at Adamclisi. This shows that there is no perfect correlation of the Roman enemies depicted on the Tropaeum and Trajan's Column, as there are great discrepancies in the depicted clothing and armour.

The Biggest Topic of Dispute: the Metopes

The figurative images on the 54 metopes of the Tropaeum Traiani, based on their motifs, can be divided into three general groups: Roman soldiers (20 metopes), their enemies (nine metopes) and mixed combat scenes between the two groups (19 metopes). The depictions of the enemies of Rome encompass Dacian families (five metopes) and captured or killed Dacians (four metopes). Six of the metopes have survived only in small fragments or not at all. All but one surviving metope, which had been transported to Constantinople during the Ottoman period and has remained in Istanbul (metope XXXII), is located in the museum of Adamclisi that opened in 1977, together with the reconstructed Tropaeum

EN

dem Partherkönig Pacorus ergibt. Auf der Trajanssäule erscheinen in den Szenen XXXI–XLIV nur die ersten beiden der von Sâmpetru identifizierten Bevölkerungsgruppen; die Parther kommen dort hingegen überhaupt nicht vor. Andererseits sind auf der Trajanssäule Sarmaten schon vor der Schlacht von *Nicopolis ad Istrum* abgebildet, jedoch gehören sie nicht zu den Gefangenen, die am Siegesdenkmal von Adamklissi vorkommen. Eine genaue Übereinstimmung der unterschiedlichen Gruppen römischer Gegner in den Darstellungen am Tropaeum und an der Trajanssäule lässt sich also nicht feststellen – so wie insgesamt große Unterschiede der Bewaffnung und Kleidung festzustellen sind.

Die Metopen: Der größte Streitfaktor

Die figürlichen Bilder auf den 54 Metopen des Tropaeum Traiani lassen sich motivisch in drei große Gruppen unterteilen: Römische Soldaten (zwanzig Metopen), ihre nicht-römischen Gegner – dakische Familien (fünf) und gefangene oder tote Daker (vier) – sowie gemischte Kampfszenen (neunzehn); sechs der Metopen sind nicht oder nur in wenigen Fragmenten erhalten. Bis auf eine Metope, die bereits in osmanischer Zeit nach Konstantinopel verbracht worden war und sich noch heute in Istanbul befindet (XXXII), sind die noch erhaltenen Metopen zusammen mit den übrigen originalen Bauteilen im Museum von Adamklissi ausgestellt, das 1977 zeitgleich mit der baulichen Rekonstruktion des Tropaeum Traiani errichtet

DE

interpretate de Tocilescu și Florescu ca înfățișându-l pe Traian consultându-și consilierii sau adresându-se trupelor (*adlocutio*, fig. 9). Coafura, îmbrăcămintea și alte atribute au fost folosite în sprijinul acestei idei. Direcția generală de mișcare pe metope, în special a soldaților romani care privesc înainte, este de la stânga la dreapta (din perspectiva privitorului). Acest fapt sugerează o serie de imagini care se succed de-a lungul unei circumferințe. Există, totuși, excepții, precum metopele care arată doi bărbați întorși spre stânga, privind înapoi (XXXVI, XLVIII). Ar putea fi împăratul, urmărind lupta de la distanță?

Printre dușmanii romanilor se numără un cuplu dac (LIII), femei cu copii (LIV), familii cu căruțe (XL, XLII) și o turmă de bovine (XLIV). O metopă arată mai multe cadavre de daci unul peste altul, având în centru un dac căzând, cu spatele întors către privitor (XXXV). Pe toate metopele, la fel ca și pe merloane, apar diferite tipuri de *barbari*, dintre care unii poartă căciuli, unii nodus, iar alții părul liber; ei sunt diferit îmbrăcați și înarmați. În scenele mixte, dacii sunt puși în lanțuri și escortați de romani (L, LI, LII), sau un soldat roman luptă cu unul sau mai mulți războinici daci (IV, V, VI, VII, XVII, IXX–XXVIII, XXXIV, XXXVII, XXXIX, XLI, XLIII), categoria aceasta prezentând cele mai mari variații între grupurile tematice figurate pe Tropaeum.

Pe baza lor, Grigore G. Tocilescu reconstruie ordinea metopelor în funcție de fazele generale ale unui război: lupta de cavalerie, lupta de infanterie, împăratul care se adresează trupelor, prezentarea prizonierilor de război

RO

(fig. 7). The metopes and battlements are displayed on two floors, so as to be seen at eye-level.

As discussed above in comparison with Trajan's Column, the identification of individual military operations and specific locations is not possible in the metopes of the Tropaeum Traiani. Instead, their images show general occurrences like marching Roman standard bearers (X, XI, XII, XXIX, XLV), horn blowers (XIII, XIV), armed infantrymen (XXXII, XXXIII, XXXVI, XLVI, XLVII), horsemen wearing chain mail (I, II, III), and groups of two men seemingly entrenched in serious discussion (IX, XXXI, XLVIII, XLIX) (fig. 8). The latter have been interpreted by Tocilescu and Florescu as Trajan consulting with his advisors or addressing his troops (*adlocutio*, fig. 9). The depicted hairstyles, clothing, and attributes have been used to underpin this interpretation. The overall direction of movement on the metopes, mainly of the Roman soldiers pressing forward, is from left to right (from the viewer's perspective). This fact suggests one circumferential series of images. There are, however, exceptions like the metopes showing two men turned to the left, looking back (XXXVI, XLVIII). Do they show the emperor, watching a battle from a distance?

Depictions of Roman enemies include a Dacian couple (LIII), women with children (LIV), families on carts (XL, XLII), and a livestock herd (XLIV). One metope shows a muddle of Dacian corpses, where the central figure is a naked Dacian warrior falling with his back

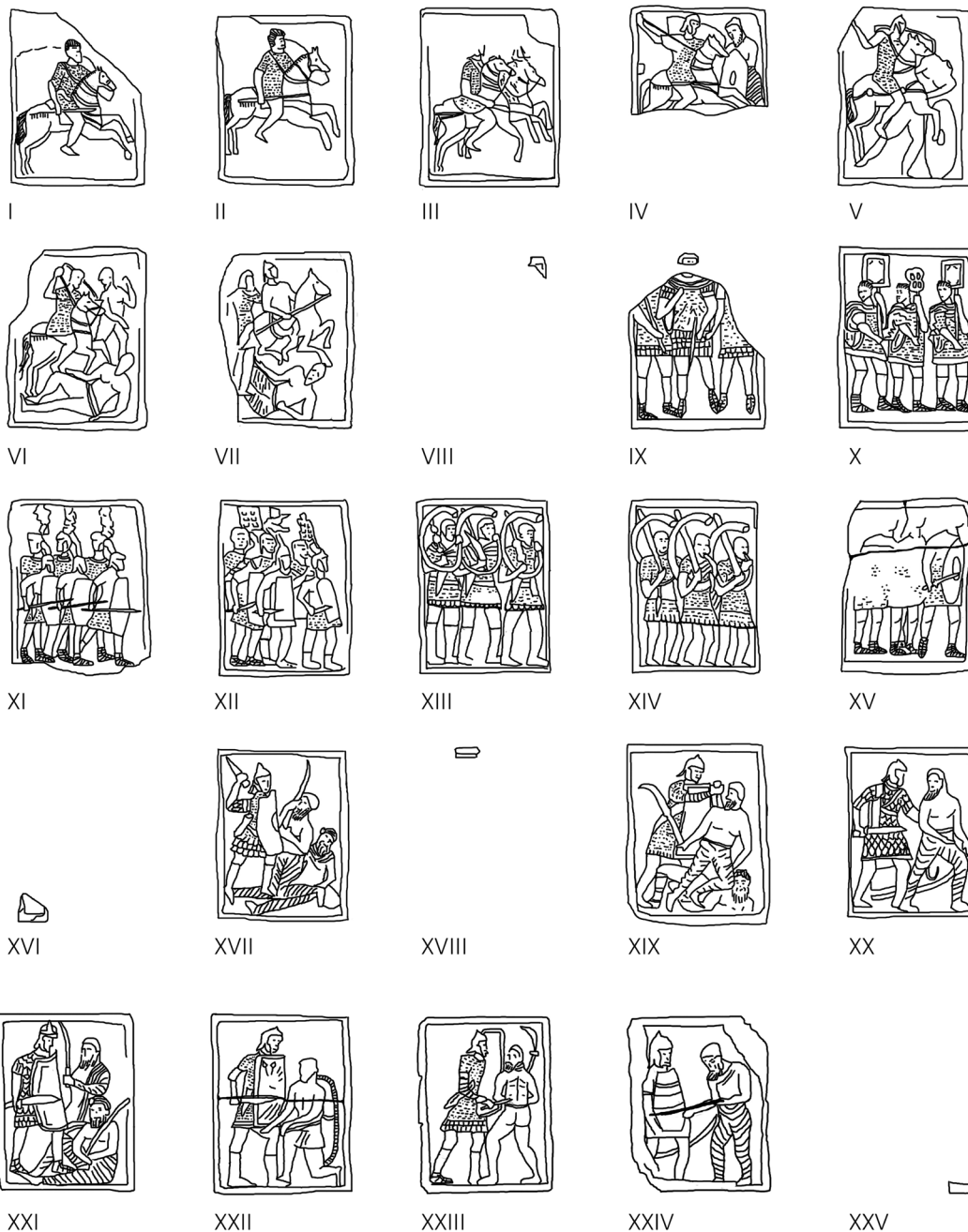
EN

Abb. 7: Museum von Adamklissi (Foto: Polly Lohmann).

Fig. 7: Muzeul din Adamclisi (foto: Polly Lohmann).

Fig. 7: The museum at Adamclisi (photo: Polly Lohmann).

Abb. 8: Skizzenhafte Darstellung der Motive der Metopen; Nummerierung nach Florea Bobu Florescu [6] (Umzeichnungen: Polly Lohmann, nach [6], Taf. 7)).

Fig. 8: Prezentare schematică a metopelor; numerotarea după Florea Bobu Florescu [6] (liniile desenate: Polly Lohmann, după [6], pl. 7)).

Fig. 8: Schematic overview of the metopes; numbering after Florea Bobu Florescu [6] (line-drawings: Polly Lohmann, after [6], pl. 7)).

XXVI

XXVII

XXVIII

XXIX

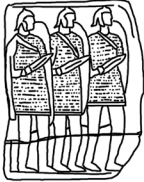
XXX

XXXI

XXXII

XXXIII

XXXIV

XXXV

XXXVI

XXXVII

XXVIII

XL

XLI

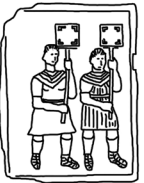
XLII

XLIII

XLIV

XLV

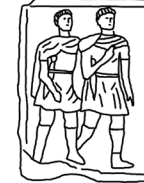
XLVI

XLVII

XLVIII

XLIX

L

LI

LII

LIII

LIV

Abb. 9: Darstellung Trajans mit erhobener Hand bei der ›adlocutio‹ auf dem Tropaeum Traiani (Metope XLIX, Foto: Polly Lohmann) und auf der Trajanssäule (Szene X, https://it.wikipedia.org/wiki/Rilievi_della_colonna_Traiana).

Fig. 9: Reprezentări ale lui Traian ridicând mâna în cadrul unei ›adlocutio‹ pe o metopă a monumentului Tropaeum Traiani (XLIX, foto: Polly Lohmann) și într-o scenă de pe Columna lui Traian (X, https://it.wikipedia.org/wiki/Rilievi_della_colonna_Traiana).

Fig. 9: Depictions of Trajan raising his hand during an ›adlocutio‹ on a metope of the Tropaeum Traiani (XLIX, photo: Polly Lohmann) and in a scene of Trajan's Column (X, https://it.wikipedia.org/wiki/Rilievi_della_colonna_Traiana).

wurde (Abb. 7). Auf zwei Etagen kann man dort als Besucher Zinnen und Metopen auf Augenhöhe komfortabel ablaufen.

Wie bereits im Vergleich mit der Trajanssäule thematisiert, ist eine Identifizierung spezifischer Kriegsmanöver und Orte in den Metopen des Tropaeum Traiani nicht möglich. Stattdessen zeigen die Bildfelder allgemeine Szenen wie Aufmärsche römischer Standarten-träger (X, XI, XII, XXIX, XLV) und Hornbläser (XIII, XIV), bewaffnete Infanteristen (XXXII, XXXIII, XXXVI, XLVI, XLVII) sowie Reiter in Kettenhemden (I, II, III) und Zweiergruppen von Männern, die im beratenden Gespräch vertieft zu sein scheinen (IX, XXXI, XLVIII, XLIX) (Abb. 8). Letztere Darstellungen wurden deshalb von Tocilescu und Florescu als Trajan gedeutet, der die Lage berät oder zum Heer spricht (*adlocutio*, Abb. 9); auch der Frisurtypus, die Kleidung und Attribute der Figuren werden zur Begründung herangezogen. Die allgemeine Bewegungsrichtung der Figuren auf den Metopen – d. h. hauptsächlich der vordringenden Römer – ist vom Betrachter aus von links nach rechts, woraus man eine komplett umlaufende Szenenreihung annehmen könnte. Es gibt jedoch Ausnahmen, wie z. B. die Darstellung zweier nach links, also zurückgewandter, Männer (XXXVI, XLVIII). Handelt es sich hierbei um den Kaiser, der die Schlacht beobachtet?

Unter den Gegnern der Römer sind ein dakisches Paar (LIII), Frauen mit Kindern (LIV), Familien auf Wagen (XL, XLII) und einmal eine Viehherde abgebildet (XLIV). Eine Metope zeigt ein Gewimmel toter Daker, im Zentrum ein rücklings

DE

impăratului, o ofrandă adusă zeilor. În 1895, Tocilescu și colaboratorii săi, Otto Benndorf și Georg Niemann, au publicat o versiune revizuită a interpretării lor, conform căreia nu unul, ci ambele războaie dacice au fost înfățișate pe monument [15]. Atât versiunea mai veche, cât și cea mai nouă au funcționat împreună, mai exact o pereche de povești, fiecare acoperind o jumătate din corpul circular al Tropaeum-ului, cu scene specifice marcând punctele de trecere. Spre deosebire de aceștia, Teohari Antonescu și-a prezentat în 1905 propria interpretare a secvenței de imagini de pe monument [1].

Florea Bobu Florescu a revizuit definitiv studiile lui Tocilescu. Pe lângă grupurile și motivele tematice, el a acordat o atenție deosebită locurilor de descoperire, detaliilor de construcție și încadrării arhitecturale a metopelor [6, p. 391–416]. Înainte de primele săpături ale lui Tocilescu, vreme de secole, monumentul a fost jefuit și multe fragmente au fost scoase și reutilizate. Unele dintre ele au fost redescoperite de Florescu care, a putut adăuga astfel elemente noi cercetărilor lui Tocilescu.

Florescu a fost de acord cu Tocilescu, Niemann și Benndorf că ambele războaie dacice au fost înfățișate pe metope. Conform acestei ipoteze, primul război dacic se încheie exact la mijlocul (180°) tamburului monumentului, moment indicat de imaginea împăratului învingător, strivind un inamic cu calul un inamic (metopă XXVIII). Picioarele din spate ale calului lui Traian stau pe o structură dreptunghiulară, care ar putea indica un pedestal. În acest caz,

RO

towards the viewer (XXXV). On all of the metopes, just like on the merlons, different types of ›barbarians‹ in various types of dress and armour are depicted. Some of them wear caps, some *nodus*, and some wear their hair down. In the mixed scenes, Dacians are being put in chains and walked off by Romans (L, LI, LII), or one Roman soldier fights at least one Dacian warrior (IV, V, VI, VII, XVII, IXX–XXVIII, XXXIV, XXXVII, XXXIX, XLI, XLIII). These mixed battle scenes show the greatest variations among the groups of themes presented on the Tropaeum.

Based on the thematic groups, Grigore G. Tocilescu had reconstructed an order of the metopes according to the general phases of Roman war: the cavalry fighting, the infantry fighting, the emperor addressing his troops, the presentation of captives to the emperor, and sacrifices to the gods. In 1895, Tocilescu and his collaborators Otto Benndorf and Georg Niemann published a revised version according to which not one, but both Dacian Wars were depicted [15]. Both the older and the younger version worked with a dichotomic system, i. e. a pair of storylines, each of which covered half of the circumference of the Tropaeum with specific scenes marking the borders. Teohari Antonescu, however, proposed his alternative interpretation of the image sequence in 1905 [1].

Florea Bobu Florescu later revisited Tocilescu's studies and published a new work that would become a fundamental work on the Tropaeum Traiani. Besides the thematic groups and motifs, Florescu paid special attention to the find

EN

zu Boden fallender getroffener nackter Krieger (XXXV). Auf allen Metopen sind, wie auf den Zinnen, verschiedene »Barbarentypen« dargestellt, die teils Kappe, teils *nodus*, teils offene Haare tragen und unterschiedlich bekleidet und bewaffnet sind. In den gemischten Szenen werden ein oder zwei Daker von einem Römer abgeführt (L, LI, LII), oder ein Römer kämpft gegen einen oder mehrere Daker (IV, V, VI, VII, XVII, IXX–XXVIII, XXXIV, XXXVII, XXXIX, XLI, XLIII). Diese Kampfszenen zeigen die größten Variationen innerhalb der einzelnen Themen am Tropaeum.

Aus den verschiedenen thematischen Gruppen hatte Grigore G. Tocilescu eine Reihenfolge der Metopen gemäß der üblichen Stadien eines Krieges abgeleitet: den Kampf der Kavallerie, Kampf der Infanterie, eine Ansprache des Kaisers an sein Heer, die Vorführung von Gefangenen vor dem Kaiser und eine Opferzene. In einer überarbeiteten Version plädierte Tocilescu 1895 mit seinen Kollegen Otto Benndorf und Georg Niemann dann für eine neue Anordnung, da nicht ein Krieg, sondern beide Dakerkriege am Tropaeum dargestellt seien [15]. Beide Versionen arbeiteten mit einem dichotomischen Prinzip, d. h., dass zwei zusammengehörige große Handlungsstränge jeweils eine Hälfte des runden Baukörpers umliefen, wobei spezielle Szenen mittig die Grenzen bildeten. Teohari Antonescu schlug dagegen 1905 eine neue, eigene Anordnung vor [1].

Florea Bobu Florescu war es schließlich, der sich für seine Neupublikation des Tropaeums – die ein Grundlagenwerk darstellt – Tocilescus Arbeiten

DE

metopa poate arăta un grup de statui în loc de un eveniment real (fig. 10). Separarea vizuală dintre primul și cel de-al doilea război dacic își găsește o paralelă în zeița Victoria, care îndeplinește aceeași funcție pe Columna lui Traian.

Ordinea metopelor este încă un subiect de discuție și chiar Florescu însuși nu a exclus posibilitatea ca descoperiri viitoare să-i poată modifica interpretarea [6, p. 399]. Prin urmare, pentru reconstrucția completă a monumentului a fost ales un sistem care să permită schimbarea ordinii metopelor [4, p. 314]. Un concept diferit a fost prezentat de Radu Florescu, care și-a imaginat o serie de șase grupuri de câte nouă metope fiecare. Această idee se bazează pe simetria, ce pornesc de la cele șase metope despre care se presupune că l-ar reprezenta pe Traian, în raport cu numărul total de 54 de metope. Pentru reconstrucția efectuată la Adamclisi între 1975 și 1977, a fost urmată sugestia sa privind înălțimea de la nivelul solului la care să fie dispuse metopele (la înălțime medie, în loc de capătul superior al cilindrului). Unii cercetători au adus argumente contra teoriei lui Florescu, precum Maria Alexandrescu Vianu [16]. Mai multe sugestii au fost făcute, printre alții, de Mihai Sâmpetru și Luca Bianchi [11; 2]. Discuțiile nu sunt încă încheiate.

Multe întrebări, puține răspunsuri?

Pe lângă datarea și arhitectura Tropaeum-ului, ordinea metopelor a fost una dintre întrebările centrale ale discuțiilor din lumea științifică. Nu este

RO

spots, the construction details, and the architectural framing of the metopes [6, p. 391–416]. Since before Tocilescu's first excavations the monument had lain exposed for centuries, many pieces had been taken away and re-used to build various other structures. Florescu rediscovered a number of them who was thereby able to add new material to Tocilescu's work.

Florescu took up the theory constructed by Tocilescu, Niemann, and Benndorf that both Dacian Wars were depicted on the metopes. According to this hypothesis, the First Dacian War ends exactly in the middle (at 180°) of the monument's drum, as indicated by a special image of the victorious emperor on his horse, trampling down an enemy (metope XXVIII). The rear legs of Trajan's horse stand on a rectangular structure which could signify a pedestal. In this case, the metope might depict a statue group instead of a real event (fig. 10). The visual separation of The First and Second Dacian War by a central figure would be analogous to the depiction of the goddess Victoria who has the same function on Trajan's Column.

The order of the metopes is still a subject of discussion and even Florescu himself did not exclude the possibility that future finds could change his concept [6, p. 399]. In light of this uncertainty, the full-scale reconstruction on-site chose a display structure that would allow the position of the metopes to be switched easily [4, p. 314].

A different concept was presented by Radu Florescu who imagined a

EN

Abb. 10: Metope XXVIII des Tropaeum mit einem Römer (Trajan?) zu Pferd, der einen Feind niederreitet (Foto: Polly Lohmann).

Fig. 10: Metopa XXVIII de pe monumentul Tropaeum, reprezentând un soldat roman (Traian?), strivind cu calul un inamic (foto: Polly Lohmann).

Fig. 10: Metope XXVIII of the Tropaeum, showing a Roman soldier (Trajan?) on a horse, overrunning his enemy (photo: Polly Lohmann).

noch einmal vornahm. Neben den inhaltlichen und motivischen Zusammenhängen der Metopen untereinander legte Florescu dabei ein besonderes Augenmerk auf deren Fundorte sowie auf die architektonische Einheit der Metopen und der sie rahmenden ornamentalen Bauelemente [6, p. 391–416]. Da das Monument vor den Ausgrabungen Tocilescus über viele Jahrhunderte exponiert in der Landschaft gestanden hatte, waren Bauteile in den Dörfern der Umgebung z. T. als Viehtränken, Brunnenanlagen und anderes Baumaterial verwendet worden. Etliche von ihnen machte erst Florescu auffindig und konnte damit neue Funde in Tocilescus Überlegungen einbeziehen.

Den Vorschlag Tocilescus, Niemanns und Benndorfs, dass am Tropaeum beide Dakerkriege Trajans in chronologischer Reihenfolge abgebildet seien, übernahm Florescu. Demnach endete der Erste Dakerkrieg auf dem Tropaeum genau mittig (bei 180°) mit der Darstellung des siegreichen Kaisers, der auf dem Pferd einen Gegner niedertrampelt, bzw. einem entsprechenden Reiterstandbild: Die Metope XXVIII zeigt eine Art kleines Podest unter den Hufen des Pferdes, was das Ganze als Statue ausweisen könnte, anstelle einer realen Kampfszene (Abb. 10). Die bildliche Trennung des Ersten und Zweiten Dakerkriegs durch eine zentrale Figur wäre eine Parallele zur Trajanssäule, in der die Siegesgöttin Victoria diese Funktion einnimmt.

Gänzlich unumstritten ist die Reihenfolge der Metopen im Einzelnen den-

DE

noch nicht, und auch Florescu selbst räumte ein, dass zukünftige Funde

klar dacă sunt reprezentate secvențe ale ambelor războaie dacice sau doar scene generale cu soldați romani și acțiuni tipice (topoi). Argumentele depind de identificarea potențială a lui Traian în unele imagini și de scenele pe care Tocilescu și Florea Bobu Florescu le văd ca reprezentând care așezate în cerc sau lupte de munte [6, p. 494f.]. Metopa XXXIV, de exemplu, arată un arcaș dac într-un un copac, dar faptul că este așezat în colțul din dreapta sus al imaginii nu înseamnă neapărat că este undeva în munții – poziția sa ar fi putut fi doar o modalitate de a folosi eficient cadrul dreptunghiular al imaginii. În egală măsură, un munte nu este singura explicație pentru căderea dacilor morți (XXXV): în schimb, se poate susține că, în ceea ce privește mărimea și proporțiile cifrelor, nu exista nici un alt mod de a arăta cadavrele care căzuseră deja, decât prin utilizarea întregului spațiu al imaginii. Nu în ultimul rând, o posibilă colorare a monumentului sau a reliefurilor sale figurative nu a fost încă discutată. Oricum ar fi, monumentul Tropaeum Traiani arată că chiar și

RO

140 de ani de dezbateri științifice pot lăsa încă unele întrebări fără răspuns.

constellation of six groups of nine metopes each. This theory is based on perceived symmetries using the six metopes presumed to depict Trajan or his officers relative to the total number of 54 metopes. For the reconstruction conducted in Adamclisi between 1975 and 1977, it was Radu Florescu's suggestion for the height of the metopes above the ground (at medium height, instead of the upper end of the cylinder) that was followed. Among other scholars, Maria Alexandrescu Vianu spoke out against this symmetrical arrangement [16]. More suggestions have been made by Mihai Sâmpetru und Luca Bianchi, among others [11; 2]. Discussions on this topic have not yet come to an end.

Many Questions, Few Answers?

Other than the dating and the architecture of the Tropaeum Traiani, the order of its metopes has been one of the central controversies in academia surrounding the Tropaeum Traiani. It remains unclear whether the sequences of both Dacian Wars are represented, or only generalised scenes depicted featuring stereotyped members of the Roman army and formulaic procedures (*topoi*). Opinions on this matter generally depend on the potential identification of Trajan in some images, and on scenes which Tocilescu and Florea Bobu Florescu interpret as wagon camps and mountain battles [6, p. 494f.]. Metope

EN

number XXXIV, for example, shows a Dacian archer on a tree, placed in the upper

bisher unbekannter Bauteile Änderungen seiner Rekonstruktion zur Folge haben könnten [6, p. 399]. Bei der baulichen Umsetzung vor Ort wählte man deshalb ein Konstruktionssystem, das einen späteren Austausch und Positionswechsel der nachgebildeten Metopen noch möglich machen würde [4, p. 314]. Eine andersartige Komposition von sechs Gruppen mit jeweils neun Metopen postulierte Radu Florescu; seine Annahme basiert auf Symmetrien, die sich aus der Gesamtanzahl von 54 Metopen sowie den sechs vermuteten Darstellungen Trajans oder seiner Offiziere ergeben [7]. Radu Florescu war es auch, der die Metopen auf mittlerer Höhe am zylindrischen Unterbau rekonstruierte, wie es auch beim Bau der Rekonstruktion 1975 bis 1977 umgesetzt wurde. – Gegen eine vorhandene Symmetrie sprach sich Maria Alexandrescu Vianu aus [16]. Weitere Thesen zur Reihenfolge der Metopen kamen u. a. von Mihai Sâmpetru und Luca Bianchi [11; 2], und ein Ende der Forschungsdebatten ist nicht in Sicht.

Viele Fragen, wenige Antworten?

Neben der Datierung und dem architektonischen Aufbau des gesamten Monuments bildete die Reihenfolge der Metopen eine der zentralen Kontroversen in der Forschungsgeschichte des Tropaeum Traiani. Ob tatsächlich beide Dakerkriege in Episoden oder nur pauschal die Personengruppen des römischen Heeres und allgemein erkennbare Vorgänge eines Krieges formelhaft

DE

dargestellt sind (*topoi*), mag dahingestellt bleiben. Hier scheiden sich die Geister an den Identifizierungen Trajans und an Szenen, die von Tocilescu und Florea Bobu Florescu als Wagenlager oder als Gebirgskampf gedeutet werden [6, p. 494f.]. Dass ein dakischer Bogenschütze auf einem Baum oben rechts im Bild zu sehen ist (Metope XXXIV), muss nicht zwangsläufig eine räumliche Höhe (= Berg) bedeuten, sondern kann auch auf eine möglichst effiziente Nutzung des vorhandenen Platzes im Bildfeld zurückzuführen sein. Auch der rücklings fallende tote Daker kann nicht nur einen Fall aus der Höhe der Berge verdeutlichen, sondern alternativ schlicht die einzige Möglichkeit bilden, bei der Größe der Figuren im Bildfeld fallende Tote darzustellen (XXXV). Und nicht zuletzt ist eine mögliche Farbgebung des Monuments bzw. seiner figürlichen Reliefs bisher nicht diskutiert worden. Insofern zeigt das Tropaeum Traiani, dass auch 140 Jahre Forschung noch etliche Fragen offen lassen.

DE

right corner of the image. This position does not necessarily indicate spatial height (that he is, for instance, on a mountain) but could just as well have been a way to make the most effective use of the rectangular image frame. Equally, a mountain is not the only explanation for the dead Dacian falling backwards (XXXV). Instead, one could also argue that regarding the size and proportions of the figures, there was no other way of showing corpses falling down than by using the entirety of the allotted space for the image. Last but not least, a possible colouring of the monument or its figural reliefs has not yet been discussed. In this respect, the Tropaeum Traiani shows that even 140 years of intense research can still leave significant questions unanswered.

EN

Zitierte Literatur | Literatura citată | Cited Works

- [1] T. Antonescu (1905), *Le trophée d'Adamclisi (Iași)*.
- [2] L. Bianchi (2006), *Il trofeo di Adamclisi nel quadro dell'arte di stato romana*, *Rivista dell'Istituto Nazionale d'Archeologia e Storia dell'Arte* 61, 9–61.
- [3] C. Cichorius (1904), *Die römischen Denkmäler in der Dobrudscha. Ein Erklärungsversuch* (Berlin).
- [4] A. L. C. Emmerson (2017), *Reception of the Tropaeum Traiani. Former Paths and Future Directions*, in: Z. M. Torlone – D. Lacourse Munteanu – D. Dutsch, eds., *Handbook to Classical Reception in Eastern and Central Europe* (Chichester) 312–325.
- [5] F. B. Florescu (1961), *Monumentul de la Adamklissi. Tropaeum Traiani* (Bucharest).
- [6] F. B. Florescu (1965), *Das Siegesdenkmal von Adamklissi. Tropaeum Traiani* (Bucharest – Bonn).
- [7] R. Florescu (2002–2003), *L'épisode moesique de la première guerre dacique: une parallèle entre les reliefs de la colonne Trajane et ceux du Monument triomphal de Adamclisi*, *Pontica* 35/36, 133–159.
- [8] A. Furtwängler (1896), *Intermezzi. Kunstgeschichtliche Studien* (Leipzig – Berlin) 51–77.
- [9] A. Furtwängler (1903), *Das Tropaion von Adamklissi und provinzialrömische Kunst* (Munich).
- [10] H. von Moltke (1893), *Reise durch Rumelien, Bulgarien und Dobrudscha. Der Trajanswall*, in: *Briefe über die Zustände und Begebenheiten in der Türkei. Gesammelte Schriften und Denkwürdigkeiten des General-Feldmarschalls Grafen Helmuth von Moltke*, vol. 8 (Berlin) 164–176.
- [11] M. Sâmpetru (1984), *Tropaeum Traiani. Monumentele romane 2* (Bucharest).
- [12] S. Schipporeit (2014), *Triumphal- und Siegesdenkmäler außerhalb von Rom*, in: E. Trinkl, ed., *Akten des 14. Österreichischen Archäologentages. Veröffentlichungen des Instituts für Archäologie der Karl-Franzens-Universität Graz* 11 (Vienna) 331–340.
- [13] F. Studnizka (1904), *Tropaeum Traiani. Ein Beitrag zur Kunstgeschichte der Kaiserzeit* (Leipzig).
- [14] G. G. Tocilescu (1900), *Fouilles et recherches en Roumanie. Communications faites à l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres de Paris, 1892–1899* (Bucharest).
- [15] G. G. Tocilescu – O. Benndorf – G. Niemann (1895), *Monumentul de la Adamklissi* (Vienna).
- [16] M. A. Vianu (1995/96), *Tropaeum Traiani. L'ensemble commémoratif d'Adamclisi*, *Il Mar Nero* 2, 145–188.
- [17] C. W. Wutzer (1860), *Reise in den Orient Europa's und einen Theil Westasien's* (Elberfeld).

A black and white photograph showing a close-up detail of a Roman cavalryman's leg and boot. The boot is highly decorated with circular studs or bosses. The leg is shown in a bent position, with the boot resting on the ground. The stone surface is weathered and textured.

Metope II, römischer Kavallerist (Detail)
Metopa II, cavalerist roman (detaliu)
Metope II, Roman cavalryman (detail)
(Polly Lohmann)

Metope LI, Römer führt zwei Daker in Ketten ab (Detail)
Metopa LI, un roman însoțeste doi daci în lanțuri (detaliu)
Metope LI, a Roman soldier putting in chains two Dacians (detail)
(Polly Lohmann)